

De nietigheid van het **kerkelijk huwelijk**

Mogelijke gronden volgens het canoniek recht

Door het huwelijk vormen man en vrouw een algehele levensgemeenschap die gericht is op het welzijn van de echtgenoten en op het voortbrengen en opvoeden van kinderen. De wezenlijke eigenschappen zijn eenheid en onontbindbaarheid. Daarom is het christelijk huwelijk een sacrament. Hiermee is de kerndefinitie van het huwelijk uit het Wetboek van Canoniek Recht samengevat (cfr. canon 1055-1056).

Omdat een christelijk huwelijk sacramenteel – en dus onontbindbaar – is, bestaat er geen kerkelijk equivalent voor de civiele echtscheiding. Wel bestaat er een aantal gronden die een huwelijk ongeldig maken en door een onderzoek en procedure van een kerkelijke rechtbank in een nietigverklaring kunnen uitmonden. De persoon in kwestie is daarna (meestal) vrij om te huwen. Vaak situeert de nietigheid van het jawoord zich op het kruispunt van het kennen, kunnen en willen. We belichten in dit artikel enkele courante nietigheidsgronden van het kerkelijk huwelijk.

Ernstig gebrek aan oordeelsvermogen

Volgens canon 1095, 2° maakt een ernstig gebrek aan oordeelsvermogen over de wederzijdse rechten en plichten van het huwelijk iemands jawoord ongeldig. Een geldig jawoord veronderstelt de vrije wil: men moet een blijvende en exclusieve levensgemeenschap met openheid voor kinderen willen. Door de vrije, bewuste en persoonlijke keuze worden partners echtgenoten. Deze keuze impliceert zowel het willen als het kennen. Wanneer dit willen en/of kennen in wezen verhinderd of verduisterd

is, kan de keuzevrijheid zodanig beperkt of uitgesloten worden, dat de consensus ongeldig gegeven wordt (cfr. canon 1057 §1-2). De persoon in kwestie mist de minimale innerlijke psychische vrijheid om een realistisch en praktisch oordeel te vellen over de rechten en plichten die samenhangen met het huwelijk met deze concrete partner. Een voorafgaande voldoende kennis van zichzelf én van de partner, alsook een voldoende rijpe en volwassen inschatting van de relationele complementariteit moeten dus aanwezig zijn.

Concreet kan het hier gaan over heel verschillende vormen van affectieve of emotionele immaturiteit, het gebrek aan geestelijke rijpheid of innerlijke vrijheid. Familiale achtergrond en opvoeding, bepaalde persoons-eigenschappen of traumatische (jeugd)ervaringen, kunnen het oordeelsvermogen zodanig beïnvloeden dat men wezenlijk gehinderd is om tot een echtelijk en relationeel verbond en samenleven te komen of ervoor te kiezen.

Onvermogen om de beloften te realiseren

Canon 1095, 3° stelt dat sommige mensen omwille van psychische

redenen de wezenlijke huwelijksplichten niet op zich kunnen nemen en daarom geen geldig jawoord kunnen geven. Het gaat hier over het onvermogen om te realiseren wat men belooft. Het is niet voldoende om de inhoud van het huwelijk te kennen of te willen, men moet het ook kunnen. Men moet dus in staat zijn om zichzelf weg te schenken en de partner gelijkwaardig te aanvaarden binnen een algehele levensgemeenschap die openstaat voor kinderen.

Bepaalde persoons-eigenschappen of sommige psychische, affectieve en seksuele stoornissen kunnen het vermogen om zich aan de werkelijkheid van het huwelijk en de partner of de kinderen aan te passen grondig verstoren. Om te huwen moet men ook over voldoende affectieve maturiteit beschikken, zodat men bekwaam is om impulsen en emoties te beheersen en een zekere mate van complementariteit te realiseren. Zeer uitgesproken persoonstrekken als narcisme, egoïsme, gewelddadigheid en agressie kunnen iemand onbekwaam maken om een gelijkwaardige huwelijksrelatie tot stand te brengen.

In de kerkelijke jurisprudentie worden ook kernhomoseksualiteit en

biseksualiteit met een prevale-
rende homoseksuele gerichtheid
onder de noemer van canon 1095,
3° gerekend. Homo- of biseksua-
liteit worden echter niet als een
seksuele afwijking beschouwd,
wat hoogst onwetenschappelijk
zou zijn, en worden ook niet vanuit
de morele orde beoordeeld. Het
christelijk huwelijk is per definitie
een levensgemeenschap tussen
man en vrouw, per definitie hete-
roseksueel dus, zoals het ook per
definitie monogaam is. De juridi-
sche invalshoek vertrekt vanuit de
totaliteit van de persoon en deze is
nooit tot het puur fysiek-seksuele
te reduceren. Niet de vraag of men
'fysiek' in staat is tot heteroseksue-
le geslachtsgemeenschap wordt
dus gesteld, maar wel of men zich
in een heteroseksuele levensge-
meenschap, die veel breder is dan
het fysiek-seksuele, ten volle als
persoon kan realiseren. Kernhomo-
seksuelen en biseksuelen met een
uitgesproken homoseksuele ge-
richtheid zullen nooit ten volle zin,
geluk en vervulling vinden in een
heteroseksueel levensverbond.
Vandaar dat zij een ongeldig huwe-
lijk sluiten.

Bewuste uitsluiting

We zegden al dat de nietigheid
van het huwelijk zich vaak situeert
op het kruispunt van het kennen,
het kunnen en het willen. Simula-
tie raakt volgens canon 1101 §1
rechtstreeks de wilsinstemming die
nodig is om een geldige consen-
sus te geven. Door een positieve
wilsdaad sluit men het huwelijk zelf
of één of ander wezenlijk element
ervan uit: onverbreekbaarheid,
seksuele exclusiviteit of kinder-
wens. Op het moment van het ja-
woord bestaat er dus een bewus-
te en gewilde discrepantie tussen
wat men wil en wat men zegt. Een
voorbeeld: men belooft open te
staan voor kinderen, maar men
wil er geen. Het uitsluiten van de
kinderwens heeft bovendien niets

met onvruchtbaarheid te maken.
Onvruchtbare mensen kunnen wel
degeijk kinderen wensen en dus
geldig huwen (cfr. canon 1084 §3).

Simulatie kan ook impliciet zijn,
wanneer iemands leef- of denkpa-
troon in contrast staat met de in-
houd of de wezenlijke eigenschap-
pen van het huwelijk. Men wil wel
trouwen, maar men wenst tegelijk
een levenswijze die principieel on-
verzoenbaar is met het huwelijk,
zoals overspel, prostitutie of part-
nerruil.

Dwang en vrees

De keuzevrijheid om te huwen kan
beperkt of uitgesloten worden
wanneer iemand door dwang of
ernstige vrees het jawoord geeft
(cfr. canon 1103). Men huwt dan
onvrij: om verlost te raken van de
dwang of vrees. De consensus is
dan ongeldig. De dwang of vrees
moeten van buitenaf komen: door
de tegenpartij, de (schoon)familie,
door dreiging met geweld of moord.
Ook vrees uit ontzag, meestal voor

de eigen ouders, valt onder deze
categorie: externe druk kan iemand
doen bezwijken om tegen zijn zin
te trouwen. In heel wat niet-wester-
se culturen wordt het huwelijk nog
steeds door ouders gearrangeerd
of afgekocht. Onze multiculturele
samenleving brengt mee dat wij
regelmatig zulke dossiers beoor-
delen.

Contact met de kerkelijke rechtbank

Dit korte artikel laat niet toe alle
nietigheidsgronden van het huwe-
lijk te behandelen of zelfs te ver-
melden. Wie echter meent dat zijn/
haar kerkelijk huwelijk in aanmer-
king komt voor een procedure, kan
zich schriftelijk of per e-mail rich-
ten tot de Interdiocesane Recht-
bank van Eerste Instantie. Voor het
aartsbisdom Mechelen-Brussel:
Wollemarkt 15 in 2800 Mechelen,
of rechtbank@diomb.be.

Tim Peeters,
rechter Interdiocesane Rechtbank
van Eerste Instantie

